

უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატზე ადვოკატ-
კლიენტის პრივილეგიის საქართველოს კანონმდებლობით
განსაზღვრული წესების გავრცელება

Applicability of Georgian Attorney-Client Privilege Rules to Foreign-
Licensed Attorneys

ანა ლორია (ავტორი)
Ana Loria (author)

თბილისი, Tbilisi 2018

This research paper is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The contents are the responsibility of the author and do not necessarily reflect the views of USAID, the United States Government, or East-West Management Institute.

წინამდებარე კვლევითი ნაშრომი შეიქმნა ამერიკელი ხალხის კეთილი ნებით, ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მეშვეობით. მასში განთავსებულ ინფორმაციაზე პასუხისმგებელი არის ავტორი. იგი არ წარმოადგენს ამერიკის მთავრობის ოფიციალურ მოსაზრებას და არ ასახავს ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) ან აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის შეხედულებებს.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

EAST • WEST
MANAGEMENT
INSTITUTE

კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა
საქართველოში (PROLoG)

სარჩევი

შესავალი	4
პრივილეგირებული ინფორმაცია	6
პრივილეგირებული ინფორმაციის ცნება.....	6
განსხვავება ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგიასა და.....	8
კონფიდენციალობას შორის	8
პრივილეგირებული ინფორმაციის დაცვის მიზანი.....	10
პრივილეგირებული ინფორმაციის გამჟღავნების უფლება	11
პრივილეგიის გავრცელების ფარგლები	12
კვალიფიკაცია პრაქტიკაში	12
ევროპული რეგულაცია.....	13
მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული გადაწყვეტილება პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებზე	14
დიდი ბრიტანეთი	16
ამერიკის შეერთებული შტატები	17
საქართველო.....	19
დასკვნა	22
ბიბლიოგრაფია	24
ნორმატიული აქტები	24
ქართულენოვანი ლიტერატურა.....	24
უცხოენოვანი ლიტერატურა.....	24
ეთიკის კომისიის გადაწყვეტილებები/რეკომენდაციები.....	25
სასამართლო გადაწყვეტილებები	25

შესავალი

გლობალიზაციის შედეგად მიმდინარე პროცესებიდან გამომდინარე, წარმოიშვა სხვადასხვა ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატების მომსახურებით სარგებლობის საჭიროება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია წინასწარ განისაზღვროს ის უფლებები და მოვალეობები, რომელიც უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატს გააჩნია საქართველოში იურიდიული მომსახურების გაწევისას. საქართველოში საადვოკატო მომსახურება შესაძლოა განახორციელოს მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს მოქალაქემ, რომელსაც ჩაბარებული აქვს სპეციალიზაციის გამოცდა და გაწევრიანებულია საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციაში (იხ. ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლები 1, 10). საქართველოს კანონი პირდაპირ განსაზღვრავს იმ პირთა ჯგუფს, ვინც უფლებამოსილია საქართველოს ტერიტორიაზე განახორციელოს საადვოკატო საქმიანობა. აღნიშნული საკანონმდებლო ჩანაწერი, ერთი შეხედვით, გამორიცხავს მხოლოდ უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატების მიერ საადვოკატო საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობას საქართველოს ტერიტორიაზე. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის კოდექსიც მხოლოდ საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის წევრ ადვოკატებზე ვრცელდება. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გარკვეული უფლებები და მოვალეობები არ უნდა გავრცელდეს უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატების მიმართ, რომლებიც ფუნქციურად ანალოგიურ საქმიანობას ახორციელებენ. ამის ბევრი მაგალითია მსოფლიოში¹ და ამის საჭიროება დღეს ჩვენთანაც დადგა. ევროკავშირმა 1998 წელს მიიღო დირექტივა

¹ იხ. საქმე 155/79, *AM & S Europe Limited vs Commission of the European Communities* [1982]; იხ. საქმე C-550/07, *Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akros Chemicals Ltd v European Commission* [2010]; იხ. *Renfield Corp. v. E. Remy Martin & Co., S.A.*, 98 F.R.D. 442, 444 [D. Del. 1982]; იხ. *IBM Corp v. Phoenix International (computers) Ltd*, [1995], F.S.R. 184; იხ. *R (on the application of Prudential plc and another) (Appellants) v Special Commissioner of Income Tax and another (Respondents)*, [2013], UKSC 1.

98/5/EC², რომელიც ეხება ადვოკატის პროფესიაში პრაქტიკული საქმიანობის ხელშეწყობას ევროკავშირის იმ წევრ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატს კვალიფიკაცია არ მოუპოვებია. მითითებული დირექტივა მხოლოდ ევროკავშირის წევრ ქვეყნებზე ვრცელდება და არ არეგულირებს ადვოკატის სამართლებრივ სტატუსსა და პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებს იმ ადვოკატებისათვის, რომლებმაც ლიცენცია ევროკავშირის არაწევრ ქვეყნებში მოიპოვეს. ამდენად, აღნიშნული საკითხი დღესაც არ არის დარეგულირებული. სამწუხაროდ, ჯერ არც საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ეთიკის კომისიას და არც სასამართლოს მიეცა საშუალება ემსჯელა ამ საკითხზე.

მოცემულ ნაშრომში განხილული იქნება პრივილეგირებული კომუნიკაციის დეფინიცია, საკანონმდებლო ხარვეზები და პრივილეგიის გავრცელების ფარგლები, როგორც საქართველოს, ასევე ევროპის, ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების რეგულაციებისა და პრაქტიკის მაგალითებზე. ნაშრომში არ იქნება საუბარი იმაზე, რამდენად უნდა მივანიჭოთ უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატს უფლება სრულად განახორციელოს საადვოკატო საქმიანობა საქართველოში. ნაშრომში საუბარი იქნება პრივილეგიის მიზნებიდან გამომდინარე გარკვეული წესების გავრცელების ფარგლებზე/საგამონაკლისო შემთხვევებზე, რომელიც უკავშირდება კონფიდენციალობასა და პრივილეგირებულ ინფორმაციას. კერძოდ, ნაშრომი მიმოიხილავს კონფიდენციალობისა და ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებს უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატზე, რომელმაც შესაძლოა საქართველოს ტერიტორიაზეც განახორციელოს საადვოკატო საქმიანობა, იქონიოს კომუნიკაცია მის კლიენტთან, გასცეს იურიდიული კონსულტაცია/რჩევა სხვადასხვა სამართლებრივ საკითხზე და ა.შ.

² იხ. დირექტივა 98/5/EC - ადვოკატის პროფესიაში პრაქტიკული საქმიანობის ხელშეწყობა ევროკავშირის იმ წევრ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატს კვალიფიკაცია არ მოუპოვებია, [1998].

პრივილეგირებული ინფორმაცია

კლიენტის კონფიდენციალობის დაცვა და პრივილეგირებული კომუნიკაცია ადვოკატის უმნიშვნელოვანესი პროფესიული პასუხისმგებლობაა. „ადვოკატთა შესახებ“ საქართველოს კანონისა და პროფესიული ეთიკის კოდექსით გათვალისწინებული მიზნების მისაღწევად, კერძოდ, საზოგადოებაში ადვოკატის პროფესიისადმი მაღალი ნდობის დასამკვიდრებლად, აუცილებელია, ადვოკატმა, სხვა მოვალეობებთან ერთად, სწორად გამოიყენოს ეს პრივილეგია და საქმის ნებისმიერ ეტაპზე დაიცვას კონფიდენციალობის პრინციპი. ამდენად, მნიშვნელოვანია, რომ ეს უფლება ასევე მივანიჭოთ ისეთ ადვოკატებს, რომელთაც საქართველოში არ მოუპოვებიათ ადვოკატის ლიცენზია, თუმცა გარკვეული იურიდიული მომსახურება გაწეული აქვთ საქართველოში და თავისი ქვეყნის კანონმდებლობით წარმოეშვათ ამ ინფორმაციის კონფიდენციალურად დაცვის ვალდებულება.

პრივილეგირებული ინფორმაციის ცნება

აღსანიშნავია, რომ კანონმდებლობა პირდაპირ არ გვთავაზობს პრივილეგირებული ინფორმაციის დეფინიციას. თუმცა, პრივილეგიასთან დაკავშირებული ნორმების ანალიზიდან შეგვიძლია გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგია გამოიხატება ადვოკატის უფლებაში, ჩვეულებრივი პირებისაგან განსხვავებით, არ დაიკითხოს მოწმედ და არ დაეკისროს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციის შემცველი საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან სხვა ობიექტის გადაცემის ვალდებულება.

ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგია უზრუნველყოფილია, როგორც ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონით, ასევე სისხლის სამართლის საპროცესო და სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით.

ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონით, არ შეიძლება ადვოკატი დაიკითხოს მოწმედ იმ საქმეზე, რომელშიც იგი მონაწილეობდა, როგორც ადვოკატი (დამცველი ან წარმომადგენელი). (იხ. ადვოკატთა შესახებ კანონი, მუხლი 38.3).

ადვოკატსა და კლიენტს შორის წარმოებული საუბრის მიყურადება და ჩაწერა დაუშვებელია, ხოლო მათ შორის მიმოწერა - ხელშეუხებელი. (იხ. ადვოკატთა შესახებ კანონი, მუხლი 38.7).

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, ადვოკატს არ ევალება გამოვიდეს მოწმედ, ან გადასცეს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციის შემცველი საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან სხვა ობიექტი: ა) იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა ამ საქმეში ადვოკატის მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით; და ბ) იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა იურიდიული დახმარების გაწევასთან დაკავშირებით (იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 50).

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით, არ შეიძლება მოწმედ გამოძახებულ და დაკითხულ იქნეს წარმომადგენლები სამოქალაქო საქმეებსა და დამცველები სისხლის სამართლის საქმეებზე - ისეთ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომლებიც მათთვის ცნობილი გახდა მათ მიერ წარმომადგენლის ან დამცველის მოვალეობის შესრულებისას (იხ. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, მუხლი 141“გ“).

ამდენად, კანონმდებლობა პრივილეგირებულ მდგომარეობაში აყენებს ადვოკატს ჩვეულებრივ მოქალაქესთან შედარებით მაშინ, როდესაც სახეზეა

დაცვის უფლების განხორციელება და ანიჭებს მას უფლებას არ გაამჟღავნოს ინფორმაცია.

განსხვავება ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგიასა და კონფიდენციალობას შორის

პრივილეგირებულ ინფორმაციას ხშირად მოიხსენიებენ, როგორც კონფიდენციალურ ინფორმაციას, რაც ერთი შეხედვით არ არის შეცდომა, თუმცა ამ ორ ცნებას არც იდენტური მნიშვნელობა აქვს. კონფიდენციალური ინფორმაცია ბევრად ფართო ცნებაა და პრივილეგირებულ ინფორმაციასთან ერთად მოიცავს ბევრ სხვა ინფორმაციას, რომელიც ადვოკატმა კლიენტის საქმის წარმოების პროცესში შექმნა ან მოიპოვა.

საქართველოს კანონმდებლობით არ არის დიფერენცირებული ადვოკატ-კლიენტს შორის პრივილეგირებული და კონფიდენციალური ინფორმაცია, რის გამოც პრაქტიკაში ხშირად ხდება მათი აღრევა.

კონფიდენციალობისა და პრივილეგირებული ინფორმაციის განსხვავებაზე მსჯელობისას, მნიშვნელოვანია გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი:

პირველი, კონფიდენციალური ინფორმაცია გაცილებით ფართო ცნებაა ვიდრე პრივილეგირებული ინფორმაცია და მოიცავს ყველა ინფორმაციას, რომელიც ადვოკატმა კლიენტის საქმის წარმოების დროს მოიპოვა, ხოლო პრივილეგირებული ინფორმაცია წარმოადგენს მხოლოდ და მხოლოდ ადვოკატსა და კლიენტს შორის კომუნიკაციას, იქნება ეს ზეპირი, წერილობითი, სატელეფონო თუ ელექტრონული საშუალებებით განხორციელებული კომუნიკაცია ³. პრივილეგირებულად ითვლება მხოლოდ კლიენტისაგან

³ იხ. Michmerhuizen S., Confidentiality, Privilege: A Basic Value in Two Different Applications, American Bar Association, Center for Professional Responsibility, 2007.

მიღებული ინფორმაცია, დაცვის უფლებით სარგებლობის დროს. შესაბამისად, ადვოკატის მიერ ნებისმიერ წყაროდან მიღებულ ინფორმაციაზე, რომელიც ჩაითვლება კონფიდენციალურად - არ ვრცელდება ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგია.

მეორე განმასხვავებელი ნიშანი სამართლებრივ სისტემაში მათ გადანაწილებას კავშირდება. კერძოდ, კონფიდენციალობა წარმოადგენს ეთიკურ ვალდებულებას, მაშინ, როდესაც ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგია წარმოადგენს ადვოკატისათვის კანონმდებლობით მინიჭებულ უფლებას არ მისცეს ჩვენება კლიენტთან კომუნიკაციის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის შესახებ⁴.

მესამე განმასხვავებელი ნიშანი არის მიზანი. იმისათვის, რომ ინფორმაცია ჩავთვალოთ კონფიდენციალურად, არ აქვს მნიშვნელობა რა მიზნით აწვდის კლიენტი ადვოკატს ინფორმაციას, მაშინ, როდესაც ადვოკატ-კლიენტის კომუნიკაციაზე პრივილეგია მხოლოდ იმ შემთხვევაში ვრცელდება, თუ ეს კომუნიკაცია შედგა დაცვის უფლებით სარგებლობის დროს. კერძოდ, ადვოკატ-კლიენტის კომუნიკაციის პრივილეგირებულად მიჩნევსათვის აუცილებელია, რომ ამ კომუნიკაციის მიზანი იყოს დაცვის უფლების განხორციელება.

შესაბამისად, მიუხედავად კონფიდენციალური ინფორმაციისა და პრივილეგირებული კომუნიკაციის მსგავსებისა, არ შეიძლება ეს ორი ცნება მივიჩნიოთ იდენტურად, რადგან კონფიდენციალობა გაცილებით ფართო ცნებაა, ვიდრე პრივილეგირებული ინფორმაცია, კონფიდენციალობისაგან განსხვავებით პრივილეგირებული ინფორმაცია მოიცავს მხოლოდ და მხოლოდ

<https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/confidentiality_or_attorney.authcheckdam.pdf>, [10.09.2018].

⁴ ob. Michmerhuizen S., Confidentiality, Privilege: A Basic Value in Two Different Applications, American Bar Association, Center for Professional Responsibility, 2007. <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/confidentiality_or_attorney.authcheckdam.pdf>, [10.09.2018].

ადვოკატ-კლიენტს შორის კომუნიკაციას და კლიენტისაგან მიღებულ ინფორმაციას, რომელიც დაცვის უფლებით სარგებლობის დროს იქნა ადვოკატის მიერ მოპოვებული.

პრივილეგირებული ინფორმაციის დაცვის მიზანი

პრივილეგირებული ინფორმაცია დაცულია გამჟღავნებისაგან, რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს ინფორმაცია ხელშეუხებელია. პრივილეგირებული ინფორმაციის დაცულობა გარანტირებულია, როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ასევე ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონითა და სხვა ნორმატიული აქტებით⁵. ამ სამართლებრივი აქტების ანალიზის საფუძველზე, შეგვიძლია გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ პრივილეგირებული ინფორმაციის ხელშეუხებლობის მიზანი არის დაცვის უფლების ეფექტიანი უზრუნველყოფა და ადვოკატის როლი ამ უფლების რეალიზებაში.

იმისათვის, რომ დაცვის უფლება იყოს უზრუნველყოფილი, აუცილებელია დასაცავ პირს მივანიჭოთ იმის გარანტია, რომ მის მიერ ადვოკატისადმი განდობილი ინფორმაცია ხელშეუხებელია და მხოლოდ მისი თანხმობის შემთხვევაში შეიძლება გავრცელდეს (გარდა საგამონაკლისო შემთხვევებისა⁶). თუ დასაცავ პირს არ ექნება ეს პრივილეგია, ის, დიდი ალბათობით, არ გაუმჟღავნებს ადვოკატს სრულ ინფორმაციას მის საქმესთან დაკავშირებით, ადვოკატს კი, თავის მხრივ, არ ექნება შესაძლებლობა განახორციელოს სრულყოფილი და კვალიფიციური დაცვა.

იურიდიული რჩევის დოქტრინის შემზღვეველი და მაკონტროლებელი სისტემა ეფუძნება სამართლის უზენაესობის რწმენას, რომ კლიენტსა და

⁵ მაგალითად, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსით.

⁶ იგულისხმება კონფიდენციალური ინფორმაციის გამჟღავნების საგამონაკლისო შემთხვევები, რომელსაც ადგენს ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლი.

ადვოკატს შორის კომუნიკაცია, როდესაც კლიენტებს ადვოკატებისაგან, მათ სამართლებრივ უნარებზე დაყრდნობით, სამართლებრივი დახმარების მიღების იმედი აქვთ, დარწმუნებულები უნდა იყვნენ, რომ არ მოექცევიან არანაირი კრიტიკის ქვეშ, ვისგანაც არ უნდა მომდინარეობდეს იგი - იქნება ეს პოლიცია, აღმასრულებელი, ბიზნეს კონკურენტი, ინკვიზიციური ინსტიტუციის წარმომადგენელი თუ ვინმე სხვა პირი.⁷

რიგ ქვეყნებში ⁸ კლიენტის კონფიდენციალური ინფორმაციის არამიზნობრივი გამჟღავნება სისხლის სამართლის დანაშაულია; თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში, კონტინენტური სამართლის ქვეყნების უმრავლესობის ჩათვლით, კონფიდენციალობის დაცვის ვალდებულება ადვოკატის მიერ მართლმსაჯულების ადმინისტრირების საჯარო ვალდებულებად მეტად ითვლება, ვიდრე კლიენტის მიმართ ვალდებულებად.⁹

პრივილეგირებული ინფორმაციის გამჟღავნების უფლება

პრაქტიკოს ადვოკატებში, ხშირად, დისკუსიის თემას წარმოადგენს იმის დადგენა, თუ ვის გააჩნია პრივილეგირებული ინფორმაციის დაცვაზე უარის თქმის უფლება. ამ საკითხს მეტ-ნაკლებად არეგულირებს საქართველოს კანონმდებლობა და უთითებს, რომ ამ უფლებაზე უარის თქმა შეუძლია კლიენტს - დასაცავ პირს. თუმცა, კანონმდებლობა აწესებს საგამონაკლისო შემთხვევებს, რა დროსაც ადვოკატსაც ენიჭება უფლება გაამჟღავნოს

⁷ იხ. *Three Rivers District Council and others (Respondents) v. Governor and Company of the Bank of England (Appellants)*, გაერთიანებული სამეფოს ლორდთა პალატა [2005], A.C.610, იხ. წიგნიდან მოლიტერნო ჯ. და ჰარისი ჯ. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის გლობალური საკითხები, ი. ჯაფარიძის თარგმანი, ე. გასიტაშვილის და ი. კორმახიას რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 119.

⁸ მაგ. იაპონია (სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 134), საფრანგეთი (სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 226-13).

⁹ იხ. მოლიტერნო ჯ. და ჰარისი ჯ. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის გლობალური საკითხები, ი. ჯაფარიძის თარგმანი, ე. გასიტაშვილის და ი. კორმახიას რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 117.

პრივილეგირებული ინფორმაცია. ეს საგამონაკლისო შემთხვევებია: 1) თუ ასეთი ინფორმაციის გამოყენება წარმომადგენლობის ან დაცვის პროცესში აუცილებელია კლიენტის ინტერესებიდან გამომდინარე და თუ მისი გამჟღავნება კლიენტს ადვოკატისათვის წინასწარ არ აუკრძალავს; 2) თუ ეს აუცილებელია ადვოკატის მიერ მისთვის წაყენებული ბრალდებისაგან ან მოთხოვნისაგან თავის დასაცავად; და 3) თუ ეს აუცილებელია ადვოკატის მიერ მიუღებელი ჰონორარის თაობაზე სასამართლო დავის არსებობისას (იხ. ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 7.3). თუმცა, აქ მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ ერთი საკითხი - ამ გამონაკლის შემთხვევებშიც კი, ადვოკატს უფლება აქვს გაამჟღავნოს პრივილეგირებული ინფორმაცია მხოლოდ იმ ფარგლებში, რაც საკმარისი იქნება მისი მოთხოვნის დასადასტურებლად. სხვა შემთხვევაში, თუნდაც რომელიმე საგამონაკლისო წესის წინაპირობა სახეზე გვექონდეს, შესაძლოა მაინც დადგეს ადვოკატის დისციპლინირების საკითხი პრივილეგირებული ინფორმაციის გამჟღავნების საფუძველით.

პრივილეგიის გავრცელების ფარგლები კვალიფიკაცია პრაქტიკაში

საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, საქართველოში საადვოკატო საქმიანობის განხორციელების უფლება აქვს ადვოკატს, რომელიც არის თავისუფალი პროფესიის პირი, ემორჩილება მხოლოდ კანონსა და პროფესიული ეთიკის ნორმებს და, ამავდროულად, გაწევრიანებულია საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციაში (იხ. ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი1). ადვოკატად შესაძლებელია ჩაითვალოს საქართველოს მოქალაქე, რომელსაც აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება, გავლილი აქვს

ადვოკატთა ტესტირება ან ჩაბარებული აქვს მოსამართლეთა (პროკურატურის მუშაკთა) საკვალიფიკაციო გამოცდა; ან არის იუსტიციის საბჭოს ყოფილი წევრი და აქვს იურისტად ან ადვოკატის სტაჟიორად მუშაობის არანაკლებ 1 წლის გამოცდილება (იხ. ადვოკატთა შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 10). მოცემული ჩანაწერი პირდაპირ უთითებს, რომ უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატი, რომელიც შესაძლოა მსგავს ფუნქციებს ახორციელებდეს, არ ჩაითვლება ადვოკატად საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად. თუმცა, პრივილეგიის მიზნებიდან გამომდინარე, გარკვეული წესების გავრცელების საკითხი არც კანონმდებლობით და არც პრაქტიკით არ არის ჯერ-ჯერობით დარეგულირებული. ამიტომ მნიშვნელოვანია ამ მხრივ გადავხედოთ უცხო ქვეყნების გამოცდილებას.

ევროპული რეგულაცია

ევროკავშირმა 1998 წელს მიიღო დირექტივა 98/5/EC¹⁰, რომელიც ეხება ადვოკატის პროფესიაში პრაქტიკული საქმიანობის ხელშეწყობას ევროკავშირის იმ წევრ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატს კვალიფიკაცია არ მოუპოვებია (შემდგომში „დირექტივა“). მოცემული დირექტივის თანახმად, ადვოკატად ითვლება ნებისმიერი პირი, რომელიც არის ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოს მოქალაქე და უფლებამოსილია განახორციელოს პროფესიული საქმიანობა (იხ. დირექტივა, მუხლები 1(2ა), 6, 7, 18). შესაბამისად, დირექტივა ვრცელდება მხოლოდ და მხოლოდ ევროკავშირის წევრ ქვეყნებზე და არ არეგულირებს ადვოკატის სამართლებრივ სტატუსსა და პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებს იმ ადვოკატებისათვის, რომლებმაც ლიცენზია ევროკავშირის არაწევრ ქვეყნებში მოიპოვეს. თუმცა, მართლმსაჯულების

¹⁰ დირექტივა 98/5/EC - ადვოკატის პროფესიაში პრაქტიკული საქმიანობის ხელშეწყობა ევროკავშირის იმ წევრ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატს კვალიფიკაცია არ მოუპოვებია, [1998].

ევროპულ სასამართლოს მიეცა საშუალება ემსჯელა უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზე პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებზე რამდენიმე პრეცედენტულ გადაწყვეტილებაში, რომელსაც ქვემოთ წარმოგიდგენთ.

მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული გადაწყვეტილება პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებზე

უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატზე პრივილეგიის გავრცელების ფარგლებზე იმსჯელა მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ 2010 წლის გადაწყვეტილებაში, საქმეზე Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akros Chemicals Ltd vs. European Commission¹¹. 2010 წელს მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ ძალაში დატოვა ქვედა ინსტანციის გადაწყვეტილება, რომლითაც პრივილეგიის წესები არ გავრცელდა კორპორაციასა და მისი შიდა იურისტის კომუნიკაციაზე ევრო გაერთიანების ანტი-მონოპოლიური გამოძიების კონტექსტში. ამ გადაწყვეტილებით, სასამართლომ გამოხატა განსხვავებული მიდგომა კორპორაციის შიდა იურისტთან (in-house lawyer) და დაქირავებულ ადვოკატთან (outside counsel) მიმართებით. მოცემულ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ განმარტა, რომ მხოლოდ იმ ფაქტის დადგენა, რომ კომუნიკაცია შედგა კორპორაციასა და დაქირავებულ ადვოკატს შორის, არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ მივიჩნიოთ ამგვარი კომუნიკაცია პრივილეგირებულად. მნიშვნელოვანია ამავედროულად, რომ ეს კომუნიკაცია არ სცილდებოდეს დაცვის უფლების გამოყენების ფარგლებს. სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ

¹¹ ix. საქმე #C-550/07, *Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akros Chemicals Ltd vs. European Commission*, [2010].

პრივილეგიის წესები არ შეიძლება გავრცელდეს კომპანიასა და მის შიდა იურისტს (in-house lawyer) შორის კომუნიკაციაზე, რადგან მათ შორის არსებობს შრომით ურთიერთობა, ადვოკატი ბოლომდე არ არის დამოუკიდებელი მისი საქმიანობის განხორციელების დროს და ის გვერდს ვერ აუვლის იმ კომერციულ სტრატეგიას, რაც კომპანიამ შეიმუშავა. ამასთან, კომპანიის შიდა იურისტი ეკონომიკურად დამოკიდებულია კომპანიაზე. სასამართლომ არ გაიზიარა მომჩივანის არგუმენტი იმასთან დაკავშირებით, რომ კომპანიის შიდა იურისტი არის ადვოკატთა ასოციაციის წევრი და მასზე ვრცელდება ყველა ეთიკური უფლება-მოვალეობები, რის გამოც უთანაბრდება დაქირავებულ ადვოკატს და მისი სამსახურებრივი ურთიერთკავშირი კომპანიასთან გავლენას არ ახდენს მის დამოუკიდებლობაზე. სასამართლომ დაადგინა, რომ იმისათვის, რომ კომუნიკაციაზე გავრცელდეს პრივილეგია, აუცილებელია შემდეგი კუმულატიური წინაპირობების არსებობა: 1) კომუნიკაცია კავშირში უნდა იყოს დაცვის უფლების გამოყენებასთან; და 2) კომუნიკაცია უნდა ხორციელდებოდეს კომპანიასა და გარეშე - დაქირავებულ ადვოკატს შორის, ისეთ ადვოკატს, შორის, რომელიც არ იქნება კომპანიასთან „შებოჭილი სამსახურებრივი ურთიერთობით“¹².

პრაქტიკოს ადვოკატებსა და ბიზნესმენებში, მწვავე დისკუსიის საგანი გახდა მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს დიდი პალატის მოცემული გადაწყვეტილება, რის შემდეგაც ფაქტობრივად კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა კორპორაციის მიერ შიდა იურისტის მომსახურებით სარგებლობის მიზანშეწონილობა.

¹² ix. საქმე #C-550/07, *Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akros Chemicals Ltd vs. European Commission*, [2010].

დიდი ბრიტანეთი

დიდი ბრიტანეთში პრივილეგიის წესები ვრცელდება, როგორც ბრიტანეთში ლიცენზირებულ დამოუკიდებელ ადვოკატზე, ასევე კორპორაციის შიდა იურისტზე, რომელთაც აქვთ სოლისიტორის ან ბარისტერის ლიცენზია. ასევე დიდი ბრიტანეთი ავრცელებს პრივილეგიის წესებს უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზეც, რომლებიც იურიდიული პროფესიის წარმომადგენლები არიან და აქვთ მინიჭებული შესაბამისი კვალიფიკაცია სხვა ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

დიდი ბრიტანეთის უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *R (on the application of Prudential plc and another) (Appellants) v Special Commissioner of Income Tax and another (Respondents)*, იმსჯელა იმ საკითხის ირგვლივ, თუ ვინ შეიძლება ჩაითვალოს ადვოკატად პრივილეგიის გავრცელების მიზნებისთვის და მიუთითა, რომ საგადასახადო ინსპექტორის (რომელიც არ არის ადვოკატი) მიერ მიცემულ რჩევაზე, ვერ გავრცელდებოდა ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგიის წესები, რადგან ადვოკატად შესაძლოა ჩაითვალოს ბარისტერი, სოლისიტორი ან სათანადოდ კვალიფიციური უცხოელი ადვოკატი (an appropriately qualified foreign lawyer)¹³. ბრიტანეთის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზე პრივილეგიის წესები ვრცელდება იმის მიუხედავად, ეს ადვოკატი სამართლებრივ რჩევას აძლევს დიდი ბრიტანეთის კანონმდებლობის, თუ იმ ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, სადაც მან ლიცენზია მოიპოვა. შესაბამისად, პრივილეგიის მიზნებიდან გამომდინარე, ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგიის წესებს დიდი ბრიტანეთი ავრცელებს ასევე უცხო ქვეყანაში

¹³ იხ. *R (on the application of Prudential plc and another) (Appellants) v Special Commissioner of Income Tax and another (Respondents)*, [2013], UKSC 1.

ლიცენზირებულ ადვოკატებზეც. საქმეზე IBM Corp v. Phoenix International (computers) Ltd დიდი ბრიტანეთის სასამართლომ პრივილეგიის წესები გაავრცელა ამერიკის შეერთებულ შტატებში ლიცენზირებულ ადვოკატზე, რომელმაც სამართლებრივი რჩევა გასცა დიდ ბრიტანეთში, დიდი ბრიტანეთის კანონმდებლობიდან გამომდინარე¹⁴.

ამერიკის შეერთებული შტატები

ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც, დიდი ბრიტანეთის მსგავსად პრივილეგიის წესები ვრცელდება, ასევე, უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ, როგორც დამოუკიდებელ ადვოკატზე, ისე კომპანიის შიდა იურისტზე, იმ შემთხვევაში, თუ ეს პირები “გაცემენ იურიდიულ რჩევებს და არ მოქმედებენ, როგორც კორპორაციის ბიზნეს პარტნიორები”¹⁵.

საქმეზე Renfield Corp v. E Remy Martin & Co. SA¹⁶ ამერიკის შეერთებული შტატების ფედერალურმა საოლქო სასამართლომ იმსჯელა, როგორც ადვოკატის როლსა და ფუნქციებზე მართლმსაჯულების სისტემაში, ასევე პრივილეგირებული კომუნიკაციის დაცვის მიზანსა და მისი გავრცელების ფარგლებზე.

მოცემულ საქმეზე, სადავო იყო პრივილეგიის გავრცელების ფარგლები კომპანია Remy- ხელმძღვანელებსა და მის ორ ფრანგ თანამშრომელ ადვოკატს შორის. სასამართლომ იმსჯელა, როგორც მოპასუხის საფრანგეთის, ასევე ნიუ იორკის ოფისში განთავსებულ დოკუმენტებზე პრივილეგიის მინიჭების

¹⁴ იხ. *IBM Corp v. Phoenix International (computers) Ltd*, [1995], F.S.R. 184.

¹⁵ იხ. მოლიტერნო ჯ. და ჰარისი ჯ. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის გლობალური საკითხები, ი. ჯაფარიძის თარგმანი, ე. გასიტაშვილის და ი. კორმახიას რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 161.

¹⁶ ix. *Renfield Corp. v. E. Remy Martin & Co., S.A.*, 98 F.R.D. 442, 444 [D. Del. 1982].

საკითხზე. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ მტკიცებულებების შესახებ ჰააგის კონვენცია არეგულირებს საფრანგეთში განთავსებული დოკუმენტების წარდგენის საკითხს, თუმცა მხარეები ვერ შეთანხმდნენ ამ კონვენციის გარკვეული დებულებების მნიშვნელობაზე. კერძოდ, კონვენციით, „პირმა შესაძლოა უარი თქვას მტკიცებულებების გადაცემაზე, თუ მას აქვს კონფიდენციალობის დაცვის ვალდებულება უარი თქვას მტკიცებულების მიცემაზე ა) იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, სადაც ხდება აღსრულება, ან ბ) წარმომავლობის სახელმწიფოს კანონმდებლობით (იხ. ჰააგის მტკიცებულებათა კონვენცია, მუხლი 11).¹⁷ ფედერალურმა საოლქო სასამართლომ იმსჯელა ამ საკითხზე და განმარტა, რომ თუ პრივილეგია აღიარებულია რომელიმე ქვეყნის (აღსრულების ან წარმომავლობის) კანონით, მხარეებს შეუძლიათ ისარგებლონ ამ უფლებით. ასევე, სასამართლომ იმსჯელა ადვოკატის საქმიანობის „ფუნქციურ იდენტურობაზე“ და განმარტა შემდეგი: მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ საქმეში კომუნიკაცია შედგა კორპორაციასა და მის ფრანგ თანამშრომელ ადვოკატებს შორის, რომლებიც საფრანგეთის კანონმდებლობითაც არ ითვლებოდნენ ლიცენზირებულ ადვოკატებად, პრივილეგია მაინც უნდა მიენიჭოს ამგვარ კომუნიკაციას, რადგან ეს ფრანგი ადვოკატები ფუნქციურად იდენტურები იყვნენ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ლიცენზირებული ადვოკატებისა. მიუხედავად იმისა, რომ იდენტური სისტემა არ არსებობს ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საფრანგეთს შორის, რომელიც საადვოკატო საქმიანობას არეგულირებს, სასამართლომ განმარტა, რომ მთავარია არსებობდეს ორი კრიტერიუმი: პირველი - არის თუ არა პირი კომპეტენტური გასცეს იურიდიული რჩევა და მეორე - აქვს თუ არა მას ამის უფლება მინიჭებული კანონით? შესაბამისად, რადგან საფრანგეთის კანონმდებლობით კორპორაციის ფრანგ თანამშრომელ

¹⁷ იხ. მოლიტერნო ჯ. და ჰარისი ჯ. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის გლობალური საკითხები, ი. ჯაფარიძის თარგმანი, ე. გასიტაშვილის და ი. კორმახიას რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 173-174.

ადვოკატებს უფლება ჰქონდათ გაეცათ კვალიფიციური რჩევა და ეს უფლება მათ საფრანგეთის კანონმდებლობით ჰქონდათ მინიჭებული, ამერიკის შეერთებული შტატების ფედერალურმა საოლქო სასამართლომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ლიცენზირებული ადვოკატების იდენტური ფუნქციების მატარებლად ჩათვალა ისინი და სრულად გაავრცელა პრივილეგიის წესები მათ შორის განხორციელებულ კომუნიკაციაზე¹⁸.

საქართველო

საქართველოში საადვოკატო საქმიანობას არეგულირებს საქართველოს კანონი ადვოკატთა შესახებ, ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის კოდექსი, გაეროს ძირითადი პრინციპები ადვოკატთა როლის შესახებ, თუმცა ამ სამართლებრივ აქტებში არაფერია ნახსენები უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატის უფლებებსა და მოვალეობებზე, თუ ასეთი პირები საადვოკატო საქმიანობას ახორციელებენ საქართველოს ტერიტორიაზე. როდესაც ვმსჯელობთ პრივილეგიის მიზნებიდან გამომდინარე შესაბამისი წესების გავრცელებაზე უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზე, სავარაუდოდ უნდა ამოვიდეთ ქვეყნის უზენაესი კანონიდან - საქართველოს კონსტიტუციიდან, რომლითაც გარანტირებულია დაცვის უფლებით სარგებლობა. საქართველოს კონსტიტუციით, დაცვის უფლება გარანტირებულია... ადვოკატის უფლებების შეუფერხებლად განხორციელება გარანტირებულია კანონით (იხ. საქართველოს კონსტიტუცია, 2018 წლის რედაქცია, მუხლი 31.1). იმისათვის, რომ დაცვის უფლება სრულად იყოს უზრუნველყოფილი, მხარეს უნდა მიეცეს უფლება გააკეთოს თავისუფალი არჩევანი, თუ მას სურვილი აქვს სამართლებრივი რჩევა მიიღოს ასევე უცხო

¹⁸ იხ. Renfield Corp. v. E. Remy Martin & Co., S.A., 98 F.R.D. 442, 444 [D. Del. 1982].

ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატებისაგან. აუცილებელია ასეთ დროს გავრცელდეს პრივილეგიის ფარგლები უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზე, რადგან არ დადგეს არც ადვოკატის დისციპლინირებისა ან სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (მაგალითად, იაპონელი ან ფრანგი ადვოკატის შემთხვევაში) მიცემის საფრთხე და არ დადგეს დაცვის უფლების ხელყოფის საფრთხე. რაც შეეხება განსხვავებულ მიდგომას დამოუკიდებელ ადვოკატსა და კორპორაციის შიდა იურისტს შორის, აღნიშნული საკითხი დარეგულირებულია საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ეთიკის კომისიის პრაქტიკით.

საქმეზე 002/14¹⁹ ეთიკის კომისიამ განმარტა, რომ მიუხედავად მოპასუხე ადვოკატის არგუმენტაციისა, რომ ადვოკატის ლიცენზია არ ყოფილა მისი დასაქმების წინაპირობა, ეთიკის კომისიას მიაჩნია, რომ ვინაიდან ადვოკატი ბანკის ინტერესების სასამართლოში წარმომადგენლობის მომენტისთვის იყო ადვოკატთა ასოციაციის წევრი, გარდა შრომითი ხელშეკრულებით დაკისრებული ვალდებულებებისა, ადვოკატი იზღუდებოდა ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის ნორმებითაც.

აღნიშნულ საკითხზე იმსჯელა ასევე ეთიკის კომისიამ 2014 წელს გაცემულ რეკომენდაციაში²⁰ 012/14, სადაც მიუთითა, რომ კომპანიის იურისტზე ვრცელდება ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის ნორმები, თუკი იურისტი ირიცხება ს.ს.ი.პ. საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ერთიან სიაში.

შესაბამისად, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ეთიკის კომისიის პრაქტიკით, თუ კორპორაციის შიდა იურისტი/ადვოკატი გაწევრიანებულია საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციაში და წევრობა არ აქვს შეჩერებული ან შეწყვეტილი, მასზე ვრცელდება ყველა ის უფლება და მოვალეობა, მათ შორის

¹⁹ იხ. ეთიკის კომისიის 2014 წლის 8 იანვრის გადაწყვეტილება, საქმე #002/14.

²⁰ იხ. ეთიკის კომისიის 2014 წლის 10 ივნისის რეკომენდაცია, #012/14.

ადვოკატ-კლიენტის პრივილეგია, რაც დადგენილია ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის ნორმებით.

რაც შეეხება უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატზე პრივილეგიის გავრცელების წესებს, სამწუხაროდ აღნიშნული საკითხი არც კანონმდებლობით და არც ეთიკის კომისიისა თუ სასამართლო პრაქტიკით არ არის პირდაპირ დადგენილი და მნიშვნელოვანია ამ მხრივ სწორი და მართებული პრაქტიკის დანერგვა.

დასკვნა

უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატების სამართლებრივი მომსახურებით სარგებლობა სულ უფრო აქტუალური ხდება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ამ მხრივ, განისაზღვროს პრივილეგიის გავრცელების ფარგლები ასეთ ადვოკატებთან მიმართებით. იმ შემთხვევაში, თუ უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზე არ გავავრცელებთ პრივილეგიის წესებს, იარსებობს საფრთხე, რომ ასეთ პირებს დაიბარებენ მოწმედ და მათ მოუწევთ იმ ინფორმაციის გამჟღავნება, რომელიც ადვოკატ-კლიენტის კომუნიკაციის დროს მიიღეს დაცვის უფლების განხორციელების პროცესში. აღნიშნული კი, თავის მხრივ, წარმოშობს მათი დისციპლინირების ან სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველს იმ ქვეყნის კანონმდებლობის საფუძველზე, სადაც მათ მოიპოვეს ადვოკატის ლიცენზია.

მოცემული საკითხის მსჯელობისას, მთავარი განმსაზღვრელი კრიტერიუმი უნდა იყოს ფუნქციური იდენტურობა იმ ადვოკატებს შორის, რომლებსაც სხვადასხვა ქვეყანაში მიენიჭათ ადვოკატის კვალიფიკაცია. თუ ამ ადვოკატების საქმიანობა ფუნქციურად იდენტურია და ის კლიენტის საუკეთესო ინტერესების დაცვასა და კანონის უზენაესობის ხელშეწყობას ემსახურება, მაშინ მათზე უნდა გავრცელდეს პრივილეგიის საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული წესები, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთ ადვოკატებს ლიცენზია არ მოუპოვებიათ საქართველოში.

პრივილეგირებული ინფორმაციის დაცვის მიზნიდან გამომდინარე, როდესაც ეთიკის კომისია, ან სასამართლო იმსჯელებს მოცემულ საკითხზე, მნიშვნელოვანია განიხილოს, როგორც სხვადასხვა ქვეყანაში ლიცენზირებული ადვოკატების მიერ გაწეული საქმიანობის ფუნქციური იდენტურობა, ასევე მომსახურების გაწევის მიზანი, გაითვალისწინოს საერთაშორისო პრაქტიკა და

გაავრცელოს პრივილეგიის წესები უცხო ქვეყანაში ლიცენზირებულ ადვოკატებზეც, რომლებიც საქართველოში სამართლებრივ რჩევას გასცემენ დაცვის უფლების განხორციელების ფარგლებში.

ბიბლიოგრაფია

ნორმატიული აქტები

1. საქართველოს კონსტიტუცია (1995).
2. ჰააგის მტკიცებულებათა კონვენცია (1970).
3. გაეროს ძირითადი პრინციპები ადვოკატთა როლის შესახებ (1990).
4. საქართველოს კანონი ადვოკატთა შესახებ (2001).
5. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (2009).
6. საქართველოს სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსი (1997).
7. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის კოდექსი (2006).
8. ადვოკატთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური წარმოების შესახებ დებულება (2010).
9. ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოებისათვის ადვოკატის პროფესიის განხორციელების თავისუფლების შესახებ (Rec 2000.21).
10. ევროგაერთიანების ადვოკატთა ქცევის კოდექსი (ევროპის ადვოკატთა ასოციაციებისა და სამართლის საბჭო (CCBE) 1988).
11. ქამერიკის იურისტთა ასოციაცია, პროფესიული პასუხისმგებლობის მოდელური წესები (1969).
12. IIBA ეთიკის კოდექსი (1988) და საერთო პრინციპები (2006).
13. იაპონიის სისხლის სამართლის კოდექსი (1907).
14. საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსი (1994).
15. დირექტივა 98/5/EC - ადვოკატის პროფესიაში პრაქტიკული საქმიანობის ხელშეწყობა ევროკავშირის იმ წევრ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატს კვალიფიკაცია არ მოუპოვებია (1998).

ქართულენოვანი ლიტერატურა

16. მოლიტერნო ჯ. და ჰარისი ჯ. ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის გლობალური საკითხები, ი. ჯაფარიძის თარგმანი, ე. გასიტაშვილის და ი. კორძახიას რედაქტორობით, თბილისი, 2014.

უცხოენოვანი ლიტერატურა

17. Michmerhuizen S., Confidentiality, Privilege: A Basic Value in Two Different Applications, American Bar Association, Center for Professional Responsibility, 2007.

ეთიკის კომისიის გადაწყვეტილებები/რეკომენდაციები

18. ეთიკის კომისიის 2014 წლის 8 იანვრის გადაწყვეტილება, საქმე #002/14 (2014).
19. ეთიკის კომისიის 2014 წლის 10 ივნისის რეკომენდაცია, #012/14 (2014).

სასამართლო გადაწყვეტილებები

20. საქმე 155/79, AM & S Europe Limited vs Commission of the European Communities [1982].
21. საქმე C-550/07, Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akcros Chemicals Ltd v European Commission [2010].
22. R (on the application of Prudential plc and another) (Appellants) v Special Commissioner of Income Tax and another (Respondents), [2013], UKSC 1.
23. IBM Corp v. Phoenix International (computers) Ltd, [1995], F.S.R. 184.
24. Renfield Corp. v. E. Remy Martin & Co., S.A., 98 F.R.D. 442, 444 [D. Del. 1982].